

TAJNOSTI A SKANDÁLY STAROVĚKU

Sławomir Koper

edice
KIO KAN

Copyright © by Sławomir Koper
Translation © Dagmar Martiníková, 2019
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všetchna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z polského originálu
přeložila Dagmar Martiníková
Redakční úprava Anetta Nová
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokan, 2019
shop@alpress.cz
Vydání první

ISBN 978-80-7543-970-3

Od autora

Antika byla mou první láskou z oblasti historie, a jak už to v životě bývá, po tomto citu přišly další. Navždy jsem si však zachoval značné sympatie ke starověku a průběžně jsem sledoval novinky na knižním trhu. Zájem o mou knihu *Życie prywatne i erotyczne w starożytnej Grecji i Rzymie* mě přiměl k odklonu od témat Druhé polské republiky a k návratu do časů Řeků a Římanů.

V roce 1996 se objevila kniha s identickým názvem jako kniha, kterou máte před sebou. Byl to můj vydavatelský debut, publikace vyšla v nízkém nákladu a zůstala nepovšimnuta. To je asi dobře, protože když jsem si ji před několika měsíci znova přečetl, nedokázal jsem ukrýt rozpaky. Před několika lety jsem na ni byl pyšný, k čemuž v současnosti nevidím žádný důvod. Soukromě mohu přiznat, že jediné, co stojí za pozornost, je zaujetí, s jakým jsem ji kdysi napsal. A to je všechno.

Současné vydání je prakticky nová kniha, z předchozí zůstalo sotva několik témat (atentát na Filipa II., soukromý život Julia Caesara, Hannibal, Konstantin Veliký, Julián Apostata, kapitola o Vandalech). Avšak i tyto linie byly značně rozšířeny a redigovány. Patnáct let je v životě autora hodně, dnes používám jiný jazyk, jiný je také okruh příjemců, pro něž je kniha určena.

Kniha je souborem esejí, snad historických skic věnovaných různým událostem a postavám světa antiky. Jako obvykle věnuji velkou pozornost soukromému životu zná-

mých osobností, specifické obyčejů různých kultur. Tedy překvapivým rodinným zvyklostem egyptských faraonů, fenoménu řecké lásky, zalíbením římských císařů. Odkrášluji také některé příběhy ustálené ve všeobecném povědomí. Peršané vůbec nebyli tak zlí, ani Řekové nebyli tak úžasní. Konstantin Veliký nebyl obdivovatel křesťanství, naproti tomu Vandalové mají nesprávně „přilepenou“ špatnou pověst. Císař Commodus nezahynul v aréně (jak tomu chtěli tvůrci filmu *Gladiátor*) a Sparta byla totalitním státem, jímž byli po staletích okouzleni nacisté s Hitlerem a Himmlerem v čele.

Nebyl bych sám sebou, kdybych nevěnoval pozornost roli žen. Věnoval jsem zvláštní kapitolu slavné Hatšep-sut, ženě-faraonovi Egypta. Jiný fragment knihy popisuje osudy Zenobie z Palmýry, vládkyně, která byla jen krůček od toho, aby si podřídila římské impérium. Avšak i v kapitolách věnovaných politickým událostem se proplétají dámské portréty císařoven či manželek politiků ovlivňujících probíhající události.

Někdy jsem se snažil najít řešení nevysvětlené záhady, jako například příčinu atentátu na otce Alexandra Velikého, Filipa II., či rozmotat záhadu smrti císaře Juliána Apostaty. K této tématice rovněž náleží případ utonutí Antinoose v Nilu, oblíbence a milence císaře Hadriána.

Dějiny antiky nejsou pouze velká jména a spektakulární události, ale rovněž události pevně ukotvené ve stereotypu, které ve skutečnosti vypadaly úplně jinak. Vítězné křesťanství se projevilo jako výjimečně málo tolerantní náboženství, potíralo nejen stoupence tradičních vyznání, ale rovněž i věřící, kteří měli jiný názor na aktuálně platnou doktrínu.

Málokdo si uvědomuje, že vzájemné boje mezi různými odnožemi vyznavačů Ježíše Krista přinesly více obětí než všechna pronásledování ze strany římských císařů. Film *Agora*, který se nedávno promítal, dobře vystihl

atmosféru časů na sklonku antiky a vítězího křesťanství. Vražda krásné a moudré Hypatie byla symbolem odchodu dávného světa do minulosti, stejně tak likvidace helénských olympijských her pořádaných déle než jedenáct století.

Kapitola 1

ŽENA-FARAON

Záhadná Hatšepsut

Ví se o ní jen málo, koneckonců celá věda o dějinách starověkého Egypta připomíná skládání neúplných puzzlů. Chybí většina dílků, konečnou podobu a obraz si můžeme jen domýšlet. Takřka každý badatel spatří něco jiného, co bude ukvapeně zdůvodňovat a polemizovat přitom s jinými vědci.

Avšak dokonce i to, co víme o Hatšepsut, stačí, aby se stala ikonou popkultury a patronkou amerických feministek. V Centru feministického umění v Brooklynském museu se na výstavě „Globální feminismus“ objevila její podobizna ve vybrané společnosti významných zástupkyň krásného pohlaví... Při té příležitosti vznikla legenda o úspěšné ženě, která dokázala Egyptu zajistit úspěch mírovou vládou, odlišnou od metod používaných faraony mužského pohlaví.

Egyptané však postavu Hatšepsut odsoudili k zapomnění. Na sklonku panování jejího nástupce byly nekompromisně ničeny podobizny ženy-faraona, rozbíjeny

sochy, otloukány basreliéfy. V nejlepším případě byly pozměňovány rysy obličeje, vyškrabávány oči, odstraňovány nápisy. To, že postava Hatšepsut znovu zaujala patřičné místo v dějinách, je zásluha výhradně archeologů.

Je to také závažným problémem pro badatele. Na jedné straně feministická legenda, na druhé straně informace o ženě ovládané lačností po moci, která sebrala trůn nevlastnímu synovi Thutmosovi III. Jeho antipatie k maceše je dobře zdokumentována. Právě na jeho příkaz byly ničeny podobizny jeho předchůdkyně na trůnu. Proč však s tím Thutmos čekal tak dlouho a s odstraňováním jejího jména začal teprve až na sklonku svého dlouhého, více než třicetiletého panování? Čekal snad, až vymřou ti, kdo si pamatovali jeho macechu? Jenže vládcové si zpravidla nedělají těžkou hlavu s takovými detaily. A to je další záhada.

Podobně jako záležitost psychiky naší hrdinky, jejich sexuálních preferencí, ba dokonce pohlaví. Existuje podezření, že Hatšepsut portrétovaná jako muž byla transvestitou, transsexuálem, eventuálně lesbičkou. A to stačilo, aby z ní udělali patronku hnutí propagujících sexuální odlišnost všeho druhu. Pravda se však zdá být mnohem méně komplikovaná a vyplývá z egyptské tradice.

Docela nedávno se díky genetickému výzkumu podařilo zjistit, že mumie nalezená v roce 1903 v egyptském Údolí králů jsou vlastně ostatky Hatšepsut. Královna zemřela ve věku pětáctýřiceti let, je známo, že měla cukrovku a rakovinu jater. Takže ji nezavraždil její nástupce (takové podezření existovalo), což ale nevylučuje, že o moc mohla přijít následkem palácového převratu.

Při odchodu z tohoto světa byla spíše přesvědčena o vlastní porážce po ztrátě milovaného manžela a po smrti dcery, která měla být její nástupkyní. Osobní neštěstí pravděpodobně urychlilo její smrt.

Krvesmilstvo nad Nilem

Dějiny starověkého Egypta čítají téměř tři tisíce let. Měnily se dynastie (napočítáno jich bylo přes třicet), měnily se i zvyklosti. Časy Hatšepsut – to je období panování 18. dynastie a epocha tzv. Nové říše. Jsou to časy největšího rozmachu egyptské říše, jména tehdejších faraonů jsou známa dodnes, a to nejen v historických kruzích. Do následující dynastie patřil slavný Ramesse II. a hlavní hrdina *Faraona* Boleslava Pruse, Ramesse XIII. (ve skutečnosti Ramesse XI.); panoval necelých dvě stě let po svém jmenovci.

Pro současného Evropana bývají dynastické zvyklosti faraonů tohoto období šokující. Na jedné straně nacházíme svobodu žen (nikde v antickém světě neměly tolik osobní volnosti jako nad Nilem), na druhé straně stojí polygamie vládců, jejíž rozměry a specifika nedokážeme správně stanovit. A navíc skandální zvyklost pro člověka z 21. století – manželství v rámci rodiny. Faraonové se ženili se svými sestrami, neteřemi, ba dokonce s vlastními dcerami.

Egyptský panovník měl zpravidla hlavní ženu označovanou jako „velká královská manželka“ (titul královny nebyl znám). To však vůbec neznamenalo, že ostatní ženy z jeho harému byly výhradně konkubínami. Ony rovněž měly titul manželek a jejich počet býval někdy udivující. V panovníkově harému žily vysoce urozené Egyptanky a cizí princezny, dát dceru nebo sestru do královského harému nebylo vůbec považováno za něco ponižujícího. Co by mohlo být urážejícího na tom, legálně se vdát za faraona?

Harém krále Egypta neměl mnoho společného s používaným významem tohoto termínu. Cizí princezny měly nad Nilem vlastní dvůr, a v ničem nepřipomínaly soulož-

nice islámských vládců. Obyvatelky egyptského harému mohly svobodně opouštět jeho prostory a nemáme zmínky o tom, že by mužští sloužící byli eunuchové.

Ale existovala jiná omezení. Princezny z královského rodu nebyly provdávány do ciziny. Sňatek s cizím princem býval výjimkou, v dějinách egyptských dynastií jsou zaznamenány sotva sporadické pokusy o takové sňatky.

Dívky z královského rodu si rovněž nebraly vlastní poddané, neboť se mělo za to, že by to mohla být příčina dynastických komplikací. Tímto způsobem byla omezována početnost dynastie a zdůrazňována propast dělicí faraona od běžných smrtelníků. S problémem staropanství dcer faraonů si poradili nevšedním způsobem.

Nejdůležitější manželkou krále se stávala jeho nejbližší příbuzná a za nejlepší ujednání se považoval sňatek s vlastní sestrou. Ale nebylo to omezeno pouze na tuto možnost. Amenhotep III. se sto let po Hatšepsut oženil s vlastní dcerou a jeho nástupce Achnaton snad dokonce se třemi. Vzhledem k tomu pak manželství mezi nevlastními sourozenci již nedělají větší dojem.

Na druhé straně vysoká úmrtnost nemluvnat a nízký průměrný věk, jakého se lidé dožívali, nutily faraony zplodit co největší počet dětí, a to s každou dostupnou ženou, neboť ne vždy mohla „velká královská manželka“ porodit následníka trůnu. V dějinách Egypta byly mnohokrát zaznamenány případy, kdy vládu přebírali synové matek nenáležících do královského rodu, v takovém případě bylo jejich právo vládnout stvrzováno vhodným manželstvím. Následník trůnu se oženil s urozenější nevlastní sestrou, a tím byl problém vyřešen.

Honba za zajištěním nástupnictví někdy vedla k nejpodivnějším situacím. Ramesse II. se chlubil faktem, že zplodil sedmdesát devět synů a padesát dcer. Mezi matkami tohoto houfu dětí byla minimálně jedna nevlastní sestra a pět cizokrajných princezen. Vezmeme-li v úvahu

sexuální aktivitu panovníka, můžeme se jen divit, že se proslavil válečnými výpravami. Kdy na ně vůbec nacházel čas? Jiná věc je, že Ramesse II. žil na egyptský standard mimořádně dlouho, téměř devadesát let (panoval déle než šedesát roků). Není proto vůbec divné, že ho na trůně nahradil až třináctý syn porozený nějakou méně důležitou manželkou...

Koneckonců, příklad přišel ze shora, doslova ze samotných nebes. Egypťští bohové uzavírali incestní svazky, a to nejen mezi sourozenci. Poddaní následovali bohy a faraony. Egyptské právo dovoľovalo soužití s otroky, cizinci, sourozenci a malými dětmi. Nikdo nebránil sexuálními kontaktům s vlastním potomstvem, ačkoli se výhradně jednalo o svazek otců s dcerami. A v celém tomto erotickém galimatyáši si můžeme povšimnout snad jenom jednoho tabu. Nebyly zaznamenány svazky synů s matkami, avšak také nikde nebyl nalezen formální zákaz těchto kontaktů.

Z perspektivy staletí je udivující tolerance Egypťanů. Do záležitostí erotiky a manželství nezasahoval stát ani náboženské instituce. Intimní věci byly považovány za výlučnou doménu zainteresovaných, eventuálně jejich nejbližších. Jiná věc je, že z hlediska eugeniky se podobná politika jeví jako sebevražedná a vedoucí ke zkáze.

Z hlediska genetiky Egypťany zachránil snad pouze jistý místní obyčej. Na rozdíl od svých vládců toužili faraonovi poddaní rozšiřovat rodinné vazby a přivádět nové lidi do nejbližšího kruhu. A to společně s přirozeným nedostatkem sexuálního zájmu mezi sourozenci mělo za následek, že průměrní obyvatelé zřídka následovali faraony. Něco z tohoto zvyku proniklo do běžného jazyka a snad ne bezdůvodně nazývali Egypťané své milované „sestrami“ – bez ohledu na skutečné příbuzenství...

Žena na trůnu

Hatšepsut byla dcerou krále Thutmose I. a jeho první manželky. Z tohoto svazku se faraon nedočkal syna, ale jedna z jeho žen nižšího postavení mu porodila čtyři syny. Podle zvyklosti se jeden z nich, budoucí Thutmos II., oženil s Hatšepsut, což potvrdilo jeho nárok na trůn.

Chronologie dějin Egypta má mnoho mezer a nejsme schopni stanovit přesné datum narození naší hrdinky. Pravděpodobně přišla na svět kolem roku 1 500 př. n. l., i když je možné, že se narodila o dvacet let dříve nebo o několik let později. To koneckonců nemá větší význam, důležitější je délka jejího panování a věk v okamžiku smrti a na toto téma disponujeme konkrétními informacemi. Důkazem problémů s datováním dějin faraonů je fakt, že badatelé nedokáží stanovit délku panování jejího bratra-manžela. Rozdíly jsou velké a pohybují se od tří do čtrnácti let. Je však známo, že se v případě Hatšepsut a Thutmose II. opakovala situace jako u jejich předchůdců. Faraon se nedočkal syna od své „velké manželky“ (na svět přišla pouze dcera se jménem Nefrure). Naopak jiná žena, v podstatně nižším postavení než Hatšepsut (zvaná dokonce souložnicí), mu porodila syna, budoucího Thutmose III.

Faraon se nikdy netěšil dobrému zdraví – zemřel ve věku třiceti let, což ale v Egyptě nebylo zvláštní výjimkou. Archeologický výzkum hrobek politických elit země ukazují, že průměrný muž zřídka překročil čtyřicátý rok života. Faraon odešel tedy poněkud brzo, ale v Egyptě to nikoho neudivovalo.

Smrt Thutmose II. vyvolala dynastickou krizi. Následník trůnu měl sotva několik let a nemohl samostatně vládnout. Rozhodnutí muselo být přijato urychleně – v okruhu početně rozsáhlé rodiny jistě nechyběli ambiciózní je-

dinci, kteří by se rádi ujali vlády. A tak se Hatšepsut stala regentkou.

V dosavadních dějinách Egypta se již podobné případy staly. Manželky faraonů vykonávaly funkci regenta a některé ambiciózní ženy působily dojmem samostatných vládaček. Jenže dosud bylo regentství vykonáváno jménem vlastního syna, avšak zde šlo o nevlastního syna. A synovce navíc.

Malý Thutmos neměl přece ideální původ, jeho matka nebyla „velkou královskou manželkou“. Avšak Hatšepsut měla dceru, jejíž krvi se nedalo nic vytknout. Po sňatku s ní by se malý princ stal plnoprávným faraonem a regentka by uspokojila vlastní ambice, což se jevilo jako skvělé řešení.

Tato konstrukce se však nenaplnila. Není známo, co se vlastně nad Nilem stalo v prvních letech regentství Hatšepsut, víme jen, že v jistém okamžiku královna přerušila dosavadní pořádek a nechala se korunovat na krále. Ano, to není omyl – Egypt neznal ženskou formu panovníka. A tak se Hatšepsut stala faraonem portrétovaným v mužském oděvu, s falešnými vousy.

Převzetí vlády ze strany Hatšepsut nebylo jednorázovým, ukázkovým krokem, ale spíše proces časově rozprostřený: královna postupně navykala veřejné mínění na změnu situace. Na jejích zachovaných podobiznách je vidět, jak přebírá další atributy moci a malý nevlastní syn je odsunován do stínu. Byl portrétován za macechou, až nakonec nebyl skoro vůbec zobrazován. Hatšepsut byla znázorňována jako muž, bez ňader, s vousy a pro její zobrazení byly použity barvy vyhrazené pro mužské pohlaví.

Šlo však pouze o propagandu, ostatně je možné, že během náboženských a státních oslav se královna skutečně oblékala mužsky. Nevíme, jak se chovala v soukromých komnatách a každodenním životě, ale pravděpodobně nosila ženský oděv a nepokračovala v maškarádě určené pro

Hatšepsut

běžný lid. Byla prý pyšná na svou krásu a umělé vousy ženě na půvabu nepřidají. Faraon-žena měl rovněž celkem konvenční erotické potřeby a zakrátko se v životě královny měl objevit ten nejdůležitější muž.

Žádný vladař nemůže zanedbávat propagandu a okolí Hatšepsut rozšiřovalo mýtus o božském původu. Samotný Amon se prý rozhodl, že se stane jejím otcem, a za matku si vybral Ahmes, manželku Thutmose I. Bůh zřejmě nechtěl způsobit skandál, a proto na cestě k loži královny vzal na sebe podobu jejího manžela. Nic to neměnilo na faktu, že se Hatšepsut narodila z božského sémě a jejím předurčením mělo být zajistit Egyptu úspěch. Tak rozhodl Amon, a s vůlí bohů se přece nediskutuje. Amonova vytríbenost naopak zaručovala Hatšepsut dokonalý původ (božský i královský), díky čemuž jí vlastně trůn faraona náležel již od okamžiku početí.

Popsaný příběh byl znázorněn na stěnách zádušního chrámu Hatšepsut v Deir el-Bahari. Pozastavit bychom se mohli jedině nad pohlavím Amonova potomka, neboť nemluvně, které Ahmes porodila, byl bezpochyby chlapec. Když se Hatšepsut stala faraonem, pak se musela narodit jako muž se všemi z toho plynoucími důsledky...

To ale není všechno. Pro korunovaci Hatšepsut potřebovala ještě osobní intervenci Amona a k té samozřejmě došlo. Během jednoho slavnostního procesí bůh promluvil ke svým vyznavačům (jistě ústy kněží). Prohlásil, že faraonem bude Hatšepsovet a taková je jeho vůle. A to definitivně rozptýlilo veškeré spekulace...

Královna nezanedbala ani mnohem prozaičtější propagandistické metody. Hlásala, že její pozemský otec (Thutmose I.) ji uznal za svou nástupkyni a vlastně za spoluvládnočího faraona. Není důležité, že to s pravdou nemělo nic společného (nevyjímaje božské početí), neboť se nedochovaly žádné informace ohledně zvýšení důležitosti Hatšepsut a samotná zainteresovaná se tehdy spokojila

s rolí „velké královské manželky“. Jenže názory se vyvíjejí a po smrti bratra-manžela se královna rozhodla osobně usednout na trůn. Že má vládnutí výjimečně přitažlivou moc se ví už dávno.

Po korunovaci Hatšepsut se situace nevlastního syna změnila. Thutmos nepřestal být faraonem, ale stal se mladším spoluvládce a nástupcem macechy. Dějiny Egypta již zaznamenaly případy spoluvlády dvou králů, někdy faraon povolal k vládnutí svého nástupce, aby zaručil bezproblémové nástupnictví. A tak to asi chtěla i Hatšepsut.

Výprava do země Punt

Oproti stereotypnímu názoru se královna z počátku vůbec nevyhýbala válečným výpravám. Na zachovaných podobiznách je zobrazována v čele vítězných vojsk, ačkoli badatelé zpochybňují osobní účast Hatšepsut v taženích. Propaganda však měla svá práva – povinností faraona byl boj s nepřáteli státu, proto byla panovnice ukazována jako triumfátor. Jaký význam ale mohla mít jakási válečná výprava ve srovnání s počtím z Amonova sémě? Zejména když vlastně neexistovala? Zcela jistě docházelo k nějakým hraničním střetům na jihu (s Nubií), je však divné, že by Hatšepsut doopravdy velela armádě. V pozdějším období panování úplně zanedbávala zahraniční politiku a nikoli bezdůvodně musel její nástupce svádět dlouholeté boje v Asii.

Jiná věc je, že tehdejší metody vedení války byly mimořádně kruté. Krvavé bitvy, zabíjení zajatců, mordování posádek dobývaných měst. Antibiotika tehdy pochopitelně ještě nebyla a většina ran (obzvláště do břicha) končila infekcí a smrtí. Přicházely epidemie, které byly nezbytným prvkem každého delšího válečného tažení. A k těmto or-

giím krutosti egyptská armáda přihodila ještě vlastní hrůzu budící obyčej. Ztráty protivníka se vypočítávaly tak, že se spočítaly ruce uřaté protivníkům a shromážděné na jednom místě. Zasloužilí bojovníci přinášeli „věcné důkazy“ své udatnosti přímo před tvář faraona. To přece není pro ženy...

Jedním z největších úspěchů královny byla naopak slavná výprava do země Punt. Tato pohádková země ležela někde na území dnešní Etiopie a Eritrei, v dobách Hatšepsut byla považována za zemi oplývající mlékem a medem. Obchodní kontakty udržované už o tisíc let dříve přerušily různé politické turbulence. Nicméně nad Nilem kroužily pověsti o bohatství Puntu, prý země s nevyčerpatelným zdrojem luxusního zboží. Hatšepsut, vědoma si role obchodu, se rozhodla opět do ní najít cestu.

Námořní výprava podél pobřeží Rudého moře skončila úspěchem. Egyptskou flotilu přátelsky přivítal místní královský pár a na paluby lodí byl naložen cenný náklad: myrha, kadidlo, slonová kost, vzácné druhy dřeva, antimon, voňavé silice, zlato, kůže zvířat, sazenice stromů a také opice a psi. Všechno pochopitelně nepocházelo z Puntu, země obchodovala s centrální Afrikou a kupci přiváželi na pobřeží zboží z hloubi pevniny.

Na stěnách již zmiňovaného zádušního chrámu Hatšepsut je realisticky znázorněn průběh expedice. Snad až příliš realisticky, neboť obchodní výměna s domorodci připomíná chování evropských kolonizátorů. Náhradou za luxusní produkty faraonovi lidé nabízeli zbraně a skleněné korálky. Příchozí však měli jeden, mimořádně důležitý argument – na palubách plavidel byli naloděni vojáci Hatšepsut, což jistě mělo vliv na charakter obchodu. Jiná věc je, že egyptské zbraně nabízené obyvatelům země Punt se v tehdejším světě těšily uznání.

Ikonografie výpravy vrhá zajímavé světlo na charakter vládkyně Egypta. V řadě obrazů dokumentujících expedici zvláštní pozornost přitahuje podobizna manželky místního krále. Panovnice je zobrazena mimořádně realisticky jako nechutně otlá žena; působí monstrózním dojmem, a pokud by to byla pravda, pak by královna určitě měla problém s chůzí. Rozdíl mezi ní a egyptským faraonem-ženou je ohromující. A nepřehlédneme, že Hatšepsut, přestože nosila mužský oděv, nikdy nezapomínala, že je ženou a žádná jiná žena jí nemůže být rovna.

Expedice byla nejen osobním vítězstvím královny, ale také úspěchem jejího nejbližšího spolupracovníka. Právě on plavbu připravil a nyní sdílel s vládkyní triumf. Jmenoval se Senenmut – a byl nejdůležitějším mužem v životě Hatšepsut.

Senenmut

Životní partner Hatšepsut pocházel z chudé provinční rodiny, ale díky inteligenci a pracovitosti udělal skvělou kariéru. Začínal jako drobný vojenský úředník, rychle povýšil, až nakonec vzbudil královninu pozornost. Na jejím dvoře dosáhl neskutečného postavení, doprovázeného ohromujícími finančními úspěchy, což se dá díky archeologickým výzkumům potvrdit.

Zachovaly se hrobky rodičů Senenmuta, jejichž prohlídka přinesla zajímavé závěry. Otec zemřel dříve než matka, když syn byl ještě na nízkém stupínku své kariéry. Otcův pohřeb byl velmi skromný, ba přímo chudý. Zato matka přežila manžela o mnoho let a ve chvíli její smrti měl již Senenmut ve státě významné postavení. Její hrobku zdobí nebývale bohaté vybavení, královnin favorit očividně už nemusel šetřit. Nosil tituly: Jediný Přítel, Mi-

str Tajemství Amona, Nadřízený Faraonova Domu, Mistr Tajemství v Jitřním Domě, Nadřízený všech prací Faraona a několik desítek dalších. K tomuto byl ještě Jedinými Ústy Faraona (tiskový mluvčí) a Správcem Amonova Majetku (byl zodpovědný za finance).

Každý z těchto titulů poskytoval reálný příjem, jinak řečeno, Senenmut „pracoval na mnoho úvazků“. Nejspíše byl skutečně mimořádný muž, spojující v sobě talent architekta, inženýra, lékaře, astronoma a finančníka.

Důležité je, že působil jako vychovatel princezny Nefrure; dívka byla připravována na roli manželky Thutmose, nedochovaly se však žádné náznaky nasvědčující tomu, že by Hatšepsut chtěla trůn předat výlučně jí. Vypadá to, že názory některých feministek, že královna plánovala založení ženské linie faraonů, nejsou v souladu s pravdou. Odstranila sice do stínu synovce, ale Thutmos měl svůj dvůr a učil se velet armádě. Do jeho harému přicházely cizí princezny, což jasně svědčí o jeho postavení. Nelze ho ani nazvat princem, neboť nikdo mu přece neodebral titul krále Egypta. Byl vychováván jako faraon – koneckonců, kdyby jeho macecha chtěla, jistě by se nedožil dospělosti, nikdo by kvůli tomu nedělal povyk. Úmrtnost v této době byla značná a královna by bez problémů dokázala, že nevlastní syn zemřel z přirozených příčin. Mrtví nemají pravdu a nikdo se kvůli nim nevzrušuje.

Překvapovat naopak může způsob zobrazování princezny Nefrure a Senenmuta. Dcerka Hatšepsut byla portrétována v náručí svého vychovatele v pozici vyhrazené výlučně pro otce. To bylo podkladem pro podezření, že se princezna narodila ze svazku Hatšepsut a jejího favorita, jedná se však o zjednodušení, které zachází příliš daleko. Způsob znázorňování Nefrure a jejího vychovatele spíš zdůrazňoval jeho roli favorita na královském dvoře.

Vztahy pojící Hatšepsut se Senenmutem nebyly tajemstvím a do dnešních časů se zachovalo škodolibé graffiti

diskrétně zhotovené staviteli zádušního chrámu. Vidíme na něm pár provozující sex v pozici zezadu, muž dominuje nad jedincem v oděvu faraona. Nemusíme mít velkou představivost, abychom si uvědomili, že tímto způsobem byli zobrazeni Senenmut a Hatšepsut.

Velký stavitel

Senenmut realizoval královnin imponující investiční program. Hatšepsut začala restaurovat stavby svých předchůdců a stavěla nové chrámy k počtě bohů. Poddaní měli jednoznačný příklad ekonomického rozvoje země, šťastné epochy za vlády faraona-ženy. Ohromné stěny chrámů byly něco na způsob antických billboardů, na kterých se zaznamenávaly úspěchy královny, její plány a záměry a tato propaganda měla přežít staletí.

Vznikly dva chrámy bohyně Pachet, ze žuly pocházející z Asuánu byly vysekány čtyři obelisky umístěné v Karnaku. Jejich doprava po Nilu byl mimořádný logistický počin osobně dozorovaný Senenmutem. Monolity vážily 300 tun a po příjezdu do cíle ještě bylo nutné usadit je do svislé polohy. Ve srovnání s takovou výzvou se dokončovací práce na místě (za časů faraonů se obelisky pokrývaly plátky zlata) jeví jako minimální problém.

Do našich dob se zachovaly dva monumenty Hatšepsut. Jeden nadále stojí v Karnaku a druhý, sražený před staletími, spočívá v blízkosti místa svého určení. Po dalších dvou zůstaly pouze fragmenty, není známo, kdy byly zničeny.

Hatšepsut se neomezovala jen na obelisky. V Amonově chrámu v Karnaku vznikla krásná kaple z kvarcitu červené barvy. Byla postavena na platformě, naproti ranější cihlově-vápencové svatyni. V blízkosti byly vybudovány